

Utrikesdepartementet

Mänskliga rättigheter i Sydafrika 2007

ALLMÄNT

1. Sammanfattning av läget för de mänskliga rättigheterna

Utvecklingen för de mänskliga rättigheterna har under 2007, precis som tidigare år, präglats av en kombination av ljuspunkter och orosmoln. Sett ur ett längre perspektiv har landet gjort imponerande framsteg givet de enorma utmaningar som fanns vid tillkomsten av den unga demokratin 1994. Apartheidsystemets förtryckande och diskriminerande stat har ersatts av ett oberoende domstolsväsen, ett livskraftigt civilsamhälle, fria medier och självständiga institutioner som verkar för att stärka demokratin och respekten för de mänskliga rättigheterna för hela befolkningen. Grundlagen ger ett starkt skydd för de politiska, medborgerliga, sociala, ekonomiska och kulturella rättigheterna och regeringen har ratificerat flertalet internationella konventioner och instrument. Lagstiftningen och de politiska programmen finns på plats men genomförandet brister, bland annat på grund av begränsade resurser, samordningssvårigheter inom förvaltningen och den rådande korruptionen. Klyftorna mellan rika och fattiga, stad och landsbygd, regioner och folkgrupper är stora.

De politiska och medborgerliga rättigheterna visar tecken på denna dualism. Domstolarna, i synnerhet högre instanser, fortsätter att vara grundlaggrundlagens och rättighetsförklaringens väktare. Yttrande- och pressfriheten har ett starkt grundlagsskydd, men det finns tecken på otillbörlig politisk inblandning, drag av själv censur och en skakig relation mellan regering och medierna. Det förs samtidigt en öppen, mångfasetterad och ofta samhällskritisk offentlig debatt. Trots den lagstadgade mötesfriheten och regelverket runt frihetsberövande har det under året rapporterats om demonstranter som utan grund har vägrats tillstånd eller mötts med övervåld av ordningsmakten, liksom om överbelagda fångelser och långa väntetider för att få sitt fall prövat i domstol.

Grundlagen är långtgående på det ekonomiska, kulturella och sociala området, men problemen med tillämpning och efterlevnad är stora, också om man beaktar det ofta framförda argumentet att de långtgående rättigheterna måste realiseras stegvis, givet landets historia av totalt förtryck och en kollapsad ekonomi. Sydafrikanerna är garanterade tillgång till bl.a. mat och vatten, hälsa, ändamålsenligt boende och utbildning, ett omfattande socialförsäkrings- och subventionssystem har dessutom introducerats. Men i realiteten lever många sydafrikaner förhållanden som är långt från rättighetsförklarings ord och mening; givet den omfattande hiv/aids-epidemin, resurs- och personalbrist i sjukvården, det stora antalet människor som fortfarande bor i informella bösättningar och de utbredda tillkortakommandena i skolundervisningen

De mänskliga rättigheterna för kvinnor har under året fortsatt att begränsas av faktorer som en hög nivå av könsbaserat våld, traditionella attityder och värderingar, fattigdom och en hög arbetslöshet. Grundlagsskyddet är i huvudsak bra och kvinnor är förhållandevis väl representerade på olika nivåer i det politiska livet. Respekten för barnets rättigheter kännetecknas av också av ett relativt starkt formellt regelverk men stora faktiska problem när det gäller till exempel brister i utbildningssystemet och den stora förekomsten av våld och övergrepp mot både flickor och pojkar. En ny lagstiftning har antagits som väntas förbättra både stödet till och skyddet för barn. Trots förbud mot diskriminering på grund av kön eller sexuell läggning finns en relativt utbredd homofobi och under de senaste åren har ett antal fall av våld mot lesbiska kvinnor rapporterats. Regeringens bemötande av asylsökande, flyktingar och ekonomiska migranter fortsätter att utgöra en källa till oro och förhållandena vid två av landets förläggningar för asylsökande och flyktingar har funnits vara i strid med grundlagen. Flertalet personer med funktionshinder fortsätter trots lagstadgat skydd att ha problem med att åtnjuta sina rättigheter. Utvecklingen när det gäller tillträde till arbetsmarknaden för funktionshindrade är negativ.

Det sydafrikanska civila samhället är livskraftigt och lämnar tydligt avtryck i både debatten och det konkreta arbetet för de mänskliga rättigheterna. De många samrådsformerna kritiserar dock ibland för att inte ge verkliga möjligheter till inflytande och det uttrycks stundtals oro för vad man ser som en negativ hållning gentemot de organisationer som är regeringskritiska.

2. Ratifikationsläget beträffande de mest centrala konventionerna om mänskliga rättigheter samt rapportering till FN:s konventionskommittéer

Sydafrika har ratificerat flertalet av de viktigare internationella och regionala instrumenten som rör mänskliga rättigheter, såsom:

- Konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter, *International Covenant on Civil and Political Rights, ICCPR*, (1998) samt de fakultativa protokollen om enskilda klagorätt och avskaffande av dödsstraffet (2002)
- Konventionen om avskaffandet av alla former av rasdiskriminering, *Convention on the Elimination of all forms of Racial Discrimination, CERD*, (1998)
- Konventionen om avskaffande av all slags diskriminering av kvinnor, *Convention on the Elimination of all forms of Discrimination Against Women, CEDAW*, (1995) samt det fakultativa protokollet om enskild klagorätt, (2005)
- Konventionen mot tortyr och annan grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning, *Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment, CAT*, (1998)
- Konventionen om barnets rättigheter, *Convention on the Rights of the Child, CRC*, (1995) samt protokollet om handel med barn, barnprostitution och barnpornografi (2003)
- Flyktingkonventionen, *Convention related to the Status of Refugees*, (1996) och det tillhörande protokollet från 1967
- Romstadgan om inrättandet av en permanent internationell brottmålsdomstol, *International Criminal Court, ICC*, (2000)
- Afrikanska stadgan om mänskliga och folkens rättigheter (1996) och dess protokoll om tillskapandet av en afrikansk domstol för mänskliga och folkens rättigheter (2004) och om kvinnors rättigheter (2005).
- Afrikanska stadgan om barnets rättigheter och välfärd (2000)

Bland de instrument som undertecknats men ännu inte ratificerats finns konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter (ICESCR, 1994), det till barnkonventionen tillhörande protokollet om barn i väpnad konflikt (2002) samt det fakultativa protokollet om förebyggande av tortyr (2006). Under 2007 undertecknades konventionen om rättigheter för personer med funktionshinder och det tillhörande protokollet. Anledningarna till att Sydafrika ännu inte ratificerat dessa instrument varierar, men uppges i ett antal fall vara av en administrativ och byråkratisk karaktär. Även om anledningen till fördröjningen ibland ifrågasätts i synnerhet när det gäller ICESCR sägs arbetet för att möjliggöra en ratificering i flera fall pågå.

Rapporteringen till konventions- och stadgekommittéerna, samt uppföljning och genomförande av dess rekommendationer samt krav på komplettering är i flera fall bristfällig. För närvarande har man fem utestående rapporter till FN-kommittéerna och flera av de rapporter som har varit försenade. Landets rapport (år 2005) till den Afrikanska kommissionen för mänskliga och folkens rättigheter fick kritik för att ha inkommit efter utsatt tid och innehålla förlegad information. Regeringen är medveten om problemen och pekar bland annat på

kapacitetsbrist för att både anpassa en omfattande mängd lagtext till konventionerna och fullgöra sina åtaganden när det gäller rapportering.

FN:s specialrapportörer och representanter har en stående inbjudan och Sydafrika har tagit emot en rapportör från den Afrikanska kommissionen om mänskliga och folkens rättigheter. Under 2007 genomfördes besök av FN:s specialrapportörer för både ändamålsenligt boende samt för respekt för och främjande av de mänskliga rättigheterna i samband med bekämpande av terrorism. Samarbetet mellan berörda parter förefaller i princip fungera väl, men regeringen har uttryckt sitt missnöje över att rapportörerna till exempel gör allt för frispråkiga uttalanden i medierna.

MEDBORGERLIGA OCH POLITISKA RÄTTIGHETER

3. Respekt för rätten till liv, kroppslig integritet och förbud mot tortyr

Grundlagens rättighetsförklaring slår fast rätten till liv och till kroppslig och psykisk integritet (inklusive reproduktivitet), rätten att inte utsättas för tortyr eller våld från det allmänna eller enskilda, samt rätten att inte på andra sätt behandlas eller bestraffas på ett grymt, omänskligt eller kränkande sätt. Tortyr utgör dock inte ett eget brott, utan lagförs som till exempel övergrepp eller mordförsök. En nationell lagstiftning som kriminaliserar tortyr uppges vara under utarbetande. Enskilda fall av personer som utvisas till länder där de riskerar att utsättas för tortyr har uppmärksammats av bl.a. Amnesty International.

Övervåld av säkerhets- och ordningsmakten förekommer, liksom rapporter om tortyr. Det oberoende tillsynsorganet Independent Complaints Directorate (ICD) såg under verksamhetsåret 2006/07 en 11 procentig ökning (till 698) av antalet dödsfall av i huvudsak män i polisförvar eller till följd av polisingripanden.. Det totala antalet anmälningar till ICD har ökat marginellt (till totalt 5 400) senaste året. Det finns enligt ICD en viss ovilja inom poliskåren att utreda misstankar mot kollegor om brott och misskötsel.

Det politiska våldet har minskat drastiskt efter valen 1994 och några ofrivilliga försvinnanden orsakade av ingripande av statsmakterna är inte kända. Det finns inte heller någon rapportering om godtyckliga frihetsberövanden från myndigheterna. Våldsbrottsligheten är dock mycket hög och under halvåret april till oktober rapporterades närmare 9 000 mord och 9 300 mordförsök, vilket kan ses som en indikation på statens relativa oförmåga att skydda sina medborgare. Den sydafrikanska MR-kommissionen har under året presenterat en rapport om brottslighetens konsekvenser för de mänskliga rättigheterna och då i synnerhet när det gäller behovet av ett starkare skydd för brottsoffer, liksom hur den grova våldsanvändningen påverkar polisens agerande i

samband med gripanden. Det talas också om en kraftig expansion av privata säkerhetsbolag och en viss medborgargardesmentalitet.

Kriminalvården står inför omfattande problem och flertalet fängelser lever varken upp till internationell standard eller till nationella minimikrav. Det finns en oberoende kriminalvårdsinspektion med uppgift att inspektera fängelser och rapportera om eventuella missförhållanden. De slutna anstalterna präglas av brister i hygien, mathållning, sjukvård och rehabilitering, och personalen är underdimensionerad, bitvis dåligt utbildad och ibland korrupt. Andelen av befolkningen som sitter i fängelse är hög och i slutet av 2007 var drygt 163 000 personer (cirka 3 500 kvinnor och nästan 160 000 män) frihetsberövade. Överbelägningsgraden är hög (140 procent i hela landet, i enstaka fall upp till 300 procent) och allt fler avtjänar långa straff med hög säkerhetsklassificering. Särskilda insatser har initierats för att försöka att komma till rätta med problemen och det förs en diskussion om alternativa straff och om lämpligheten i de strikta straffskalorna med miniminivåer. Av 1 250 rapporterade dödsfall i fängelse kan 66 ses som onaturliga (merparten självmord).

4. Dödsstraff

Dödsstraffet avskaffades 1997, men mot bakgrund av den omfattande och ofta grova brottsligheten förs med viss regelbundenhet en debatt (i medierna, bland allmänheten och inom vissa politiska partier) om dess återinförande.

5. Rätten till frihet och personlig säkerhet

Den sydafrikanska grundlagen ger ett starkt skydd för den som sitter frihetsberövad, bl.a. när det gäller rätten till skyndsamt rättslig prövning, information om grunderna för frihetsberövande och rimliga förhållanden i häkten, fängelser och liknande (se även avsnitt 3). Frihetsberövanden måste grundas på en skälig brottsmisstanke och individen har rätt till en rättvis, human behandling samt till försvarare. Ungdomar under 18 år ges särskilt skydd (se avsnitt 15). Grundlagen anger en maxtid (48 timmar) inom vilken den häktade ska ställas inför domstol och föreskriver rätten till en rättvis och offentlig rättegång inom skälig tid och möjlighet att överklaga.

I praktiken är väntetiderna långa. I oktober satt närmare 48 700 personer (cirka 47 800 män och 900 kvinnor) frihetsberövade i väntan på rättegång. Frigivning mot borgen medges, men trots att beloppen ofta är relativt blygsamma saknar många möjlighet att betala. Den i grundlagen fastslagna rätten till offentlig försvarare, i de fall där det finns risk för rättsförlust, har inneburit en avsevärd förbättring av rättssäkerheten, men ansvarig myndighet uppges ha

kapacitetsproblem. Det finns ingen möjlighet till bistånd från det offentliga i civilrättsliga mål.

Rörelsefriheten respekteras generellt väl och sydafrikanska medborgare kan normalt få ett pass utan större besvär, även om det förekommer uppgifter om omfattande korruptionsproblem på inrikesdepartementet. Det finns inga rapporter om godtyckliga reserestriktioner.

6. Rättssäkerhet och rättsstatsprincipen

Det sydafrikanska rättsväsendets oberoende är skyddat i grundlagen och efterlevs i allmänhet väl. Grundlagsdomstolens domare utses av presidenten efter hörande av en särskild kommission och de politiska partiernas gruppledare i parlamentet. Också på lägre nivåer finns särskilda tillsättningsförfaranden. Det finns separata familje- och arbetsdomstolar och specialdomstolar för sexualbrott. Policyn för brottsoffer och deras rättigheter är relativt långtgående men tillämpningen uppges brista. Ett särskilt frågekomplex utgörs av den traditionella rätten, där visst harmoniseringsarbete har påbörjats. Grundlagsdomstolen spelar en aktiv roll i värnandet av de mänskliga rättigheterna och de demokratiska spelreglerna. Även andra högre domstolar påverkar tillämpningen av grundlagens rättighetsförklaring. Under 2007 tog ett antal individer staden Johannesburg till doms över rätten till tillgång till vatten. Liknande fall förekommer vad gäller boende.

Introduktionen av ett lagförslag om bl.a. rättsväsendets förvaltning och en uppförandekod för domare har kritiserats för att kompromettera domstolarnas oberoende. Behandlingen är inte avslutad. I ett uppmärksammat fall i Kapstaden, vilket splittrat landets praktiserande jurister, har gränserna för bland annat frågan om jäv prövats och resulterat i en anmärkning men inte ett avskedande. Domarkåren anses inte vara demografiskt representativ för dagens Sydafrika vilket resulterar i regelbundna diskussioner om tillsättningsförfarande och kvarlevande attityder. De flesta delar av rättskedjan, däribland domstolarna och polisväsendet, lider av bl.a. överbelastning, snåriga byråkratiska rutiner, relativt låga löner, brist på kvalificerad personal, organisatoriska utmaningar, långsam förändringstakt och viss korruption. Runt 70 procent av de fall som anmäls i lägre domstolar uppges inte resultera i någon egentlig prövning, bristande bevis som orsakas av bristfälligt polisarbete framförs som en anledningarna.

Chefen för den nationella åklagarmyndigheten har under året suspenderats i avvaktan på en utredning om hur denne skött sitt arbete, detta i relation till de ofta förekommande uppgifterna om att landets polischef åtminstone är passivt involverad i kriminella aktiviteter. I slutet av året meddelade åklagarmyndigheten att korruptionsrättegången mot ANC:s president

Jacob Zuma kommer att inledas i augusti 2008. Inom ramen för den intensifierade kampen om den politiska makten i regeringspartiet ANC framförs anklagelser om att statsapparaten används för politiska och privata syften.

Specialrapportören för mänskliga rättigheter och terrorismbekämpning välkomnade vid sitt besök under året att den nationella lagstiftningen ser terrorism som ett brott som i princip hanteras inom ramen för den reguljära straffrätten, men uttryckte samtidigt viss oro för den något vida definitionen av terrorism. Regeringen uppmanades till en mycket restriktiv användning av eventuella specialprocedurer, såsom begränsningar i principen om offentliga rättegångar. Mot bakgrund av att sydafrikanska medborgare placerats på FN:s säkerhetsråds lista över personer som misstänkts för terrorism i enlighet med rådets resolution 1267 (1999) förs viss debatt om rättssäkerhet och mänskliga rättigheter i förhållande till terrorismbekämpning. FN:s specialrapportör har efterfrågat klarhet i rollen för det nationella parlamentet i sådana fall av listning, samtidigt som den övergripande processen framhålls som ett positivt exempel.

7. Straffrihet

Det förekommer ingen formell eller systematisk straffrihet men kombinationen av en mycket hög brottslighet, poliskårens brister och överbelastning i domstolar resulterar i vissa fall i oförmåga att inom rimlig tid och med acceptabel kvalitet lagföra misstänkta. Sannings- och försoningskommissionen, vars arbete är avslutat, hade ett omfattande mandat att under vissa förutsättningar bevilja amnesti för politiskt motiverade brott begångna under apartheidtiden. Under året introducerades en särskild, tidsbegränsad mekanism för möjlighet till benådande från presidenten av personer som dömts för politiska brott före 16 juni 1999 och som inte tidigare blivit nekade amnesti. Det förs parallellt en debatt om vad som av vissa beskrivs som en de facto straffrihet för flera av de personer som misstänkts för brott under apartheidtiden och som inte använde sig av möjligheten att söka amnesti, men som ännu inte lagförts.

8. Yttrande-, tryck-, mötes-, förenings- och religionsfrihet m.m.

Grundlagens rättighetsförklaring stadgar frihet i fråga om religion, trosuppfattning och livsåskådning, vilket i allmänhet respekteras väl. Det samma gäller i stor utsträckning mötes-, förenings- och demonstrationsfriheten, men det förekommer fall då polisen använder överväld mot demonstranter eller på tveksamma grunder inte beviljar demonstrationstillstånd. Flera organisationer lyfter fram dessa begränsningar som ett av de allvarligare problemen för de mänskliga rättigheterna. Störst

uppmärksamhet har riktas mot de omfattande demonstrationerna i området Khutsong, samt hur de hanterats av myndigheterna.

Inskränkningar i den i grundlagen fastlagda yttrandefriheten är formellt begränsade till uttalanden som uppmanar till krig eller annat våld, som är diskriminerande mot ras, kön eller religion eller som i vissa specifika fall rör information om polis, militär, fängelser och psykiatriska institutioner. Journalister är skyldiga att på myndigheters begäran redogöra för vad de fått kunskap om i sitt arbete, även om detta innebär att de måste röja sina källor. Detta arv från apartheid upplevs som ett hot mot pressfriheten. Sydafrika har en pressombudsman och ett antal branschorganisationer, liksom enskilda organisationer som särskilt uppmärksammar frågor om yttrandefrihet.

Medie- och pressfriheten respekteras i de flesta fall i princip väl. Ett brett spektrum av åsikter kommer till uttryck och tidningar och tidskrifter för ofta fram skarp kritik mot regeringen. Direkta förföljelser av, eller övergrepp mot, journalister bedöms inte förekomma. Tidningar och tidskrifter drivs av privata företag medan ett antal radio- och flertalet markbundna tv-kanaler är statsägda. Statliga TV- och radiobolaget SABC finansieras till största delen av reklamintäkter. Det finns ett stort antal lokala icke-kommersiella radiostationer. Majoriteten av sydafrikanerna förlitar sig på radio och TV som främsta nyhetskällor.

Under de senaste åren har dock ett antal fall av anklagelser om otillbörlig politisk inblandning, förekommit, framför allt i relation till SABC. Enskilda organisationer har också uppmärksammat vad man ser som försök till inskränkningar och censur, bl.a. från politiker och myndigheter på lokal och provinsial nivå och det har förekommit ett antal avgöranden i domstol om rätten att publicera viss typ av information. Regeringen uttrycker ofta starkt missnöje över mediernas agerande vilket tros resultera i viss självcensur. Det förs en debatt om balansen mellan pressfrihet och integritetsskydd.

Rätten till information och insyn i offentliga beslut är förstärkt i lag som med vissa undantag gäller såväl offentliga som juridiska och privata personer. Det finns dock utmaningar när det gäller både kunskapen om, och genomförandet av, lagstiftningen, dessutom framförs det oro över avsaknaden av en generös och konsekvent tillämpning.

9. De politiska rättigheterna och de politiska institutionerna

Sydafrika är en grundlagsfäst demokratisk republik med federala inslag och en klassisk maktodelningsstruktur. Parlamentet består av Nationalförsamlingen (400 ledamöter, väljs i proportionella val) och Nationella provinsrådet (90 ledamöter, 10 från varje provins valda genom indirekta val). Allmänna val äger

rum vart femte år, med en separat valcykel för lokalval. Samtliga medborgare över 18 år är röstberättigade, men måste registrera sig för att få rösta. Presidenten utses av parlamentet för en period om fem år med möjlighet till omval för ytterligare en mandatperiod. Det nationella rådet av traditionella ledare fungerar som ett rådgivande organ i frågor rörande traditionellt ledarskap och traditionell rätt. I de nio provinserna finns valda församlingar och provinsregeringar med relativt stor självständighet inom flera områden som rör tjänster, och därmed grundläggande rättigheter, för medborgaren. Därtill kommer den kommunala nivån med visst självstyre och eget ansvar.

Det råder politisk pluralism, men regeringspartiet ANC är helt dominerande på samtliga nivåer och har nästan 75 procent av platserna i Nationalförsamlingen. Den politiska oppositionen är relativt svag och splittrad utan ordentlig genomslagskraft när det gäller alternativa politiska lösningar. Det största oppositionspartiet, Demokratiska Alliansen, har stöd av ungefär 12 procent av väljarna. Valdeltagandet vid de nationella valen 2004 var 75 procent av de registrerade väljarna (eller drygt 60 procent av alla röstberättigade). Fler kvinnor än män registrerade sig, ett förhållande som tros avspeglas också i själva röstningen. Varje man och kvinna som är röstberättigad kan i princip också väljas till parlamentsledamot. Under tidsbegränsade perioder kan medlemmar av folkvalda församlingar byta partitillhörighet utan att förlora sin plats, ett system som är under översyn och som fått kritik för att underminera demokratin. Endast de partier som sitter i parlamentet får statliga bidrag. Det finns ingen lagstiftning med krav på öppen redovisning av övrig finansiering av partierna, vilket kritiserats med hänvisning till risk för korruption. Anklagelser om otillbörlig partifinansiering framförs med viss regelbundenhet.

Genom antagandet av den sydafrikanska grundlagen (1996) inrättades ett antal oberoende institutioner som årligen rapporterar till parlamentet om sin uppgift att granska och främja genomförandet av demokrati och mänskliga rättigheter. Fler institutioner med liknande mandat har etablerats efterhand.

Kommissionen för de mänskliga rättigheterna (South African Human Rights Commission, SAHRC) har ett brett mandat som innefattar respekten för de ekonomiska, sociala och kulturella rättigheterna och spelar en viktig roll, både på ett övergripande plan och i enskilda fall. Under räkenskapsåret 2006/2007 hanterades ungefär 11 000 fall och 18 rättstvister. Kommissionens rapporter får ofta stor uppmärksamhet och pekar tydligt på brister, men delar också ut beröm när så är befogat. Till ombudsmannafunktionen The Public Protector kan individer vända sig med klagomål som rör myndighetsutövning. Det finns också särskilda jämställdhets- och ungdomskommissioner, en valkommissionen, en riksrevision samt kommissioner för skydd av kulturella, religiösa och språkliga gruppers rättigheter, för den offentliga förvaltningen och för oberoende etermedia.

Under året presenterades en rapport från en parlamentarisk utredning som granskat institutionernas effektivitet, måluppfyllelse, resursanvändning, ledning och eventuella överlappande mandat. Rapportens förslag om att slå ihop flera av de nu separata institutionerna till en väckte blandade reaktioner, men flera organisationer som arbetar med mänskliga rättigheter förefaller förespråka detta. Den fortsatta behandlingen är oklar, men det råder tveksamhet om förslagen kan komma att antas.

EKONOMISKA, SOCIALA OCH KULTURELLA RÄTTIGHETER

10. Rätten till arbete och relaterade frågor

Rätten till arbete är i princip det enda område inom de ekonomiska, sociala och kulturella rättigheterna som inte är inkluderad i grundlagen. Den höga arbetslösheten, som i mars uppgick till 25,6 procent eller uppemot 40 procent om även de som inte aktivt söker arbete inkluderas, är ett av landets största problem. Variationerna är stora mellan olika delar av befolkningen och ungdomsarbetslösheten är hög. Det finns nu en försiktig ökning av sysselsättningen, även om än det går alltför långsamt. Samtidigt råder det brist på kvalificerad arbetskraft inom vissa sektorer. Genom politiken för särskilt främjande av svarta (Broad-Based Black Economic Empowerment, B-BBEE) söker regeringen komma till rätta med den höga och skevt fördelade arbetslösheten, men får kritik för att inte nå de bredare folklagen.

Sydafrika har ratificerat den Internationella arbetsorganisationens (ILO) åtta centrala konventioner och grundlagen stadgar organisationsfrihet och strejkrätt, vilket används relativt flitigt. Vissa arbetstagargrupper (som försvarsmaktsanställda) har reglerade inskränkningar i strejkrätten. En kommission för medling och skiljedom har inrättats och minimilön och pensionssystem har införts för vissa grupper. Efterlevnaden av regelverket för arbetstider och lönenivåer brister och ett stort antal människor arbetar med relativt osäkra och oskäliga villkor. Fackföreningsrörelsen är stark och samlar närmare tre miljoner av den (formellt) arbetande befolkningen. Den största fackföreningsrörelsen, Council of South African Trade Unions (COSATU) är en del av den ANC-ledda trepartsalliansen.

Lagen om jämlikhet på arbetsmarknaden föreskriver att större arbetsplatser måste upprätta en jämlikhetsplan för att motverka diskriminering, främja likabehandling och vidta åtgärder för positiv särbehandling av tidigare eftersatta grupper. Det finns också en särskild kommission för jämlikhet i arbetslivet. Med anledning av ett antal olyckor i gruvindustrin har SAHRC under året påtalat vikten av att det nationella regelverket och de internationella

åtagandena runt arbetsmiljö och -säkerhet efterlevs, och att icke-statliga aktörer också har ett ansvar.

Landreformen är en viktig komponent av rätten till egendom. Det av regeringen initierade restitutionsprogrammet har gjort stora framsteg (93 procent av antalet krav har lösts), medan omfördelningsarbete går betydligt långsammare (enbart fyra av 25 miljoner hektar har överförts till svarta lantbrukare). Stora utmaningar återstår också när det gäller besittnings- och brukarrättsfrågor. Regeringen har vinnlagt sig om att genomföra landreformsarbetet inom grundlagens och den övriga lagstiftningens ramar.

11. Rätten till bästa uppnåeliga hälsa

Grundlagen innehåller långtgående skrivningar om rätten till sjukvård, inklusive barn- och mödravård, tillräckligt med mat och vatten, samt vid behov socialunderstöd. Barn under sex år, personer med funktionshinder och gravida kvinnor har rätt till gratis hälso- och sjukvård. Ingen ska nekas sjukvård på grund av att de inte har råd. Trots ansträngningar finns det stora problem när det gäller tillgången till hälso- och sjukvård, inte minst på landsbygden, liksom i kvaliteten på den tillhandahållna vården. Personalbrist, överbeläggning och en svag och alltför centraliserad administration ses som bidragande orsaker. Hälsovård är den nästa största posten i landets budget (drygt 10 procent), men anslaget kritiserar ibland för att vara historiskt betingande snarare än baserade på behov. Den privata sjukvården omsätter påtagligt större resurser men når endast en liten del av befolkningen.

Sydafrika har relativt dåliga sociala indikatorer när gäller till exempel förväntad livslängd. Statistiken varierar mellan 47 år (48 år för kvinnor och 46 år för män) och 50 år (51 år för kvinnor och 48 för män). Ett av de enskilt största hoten mot rätten till bästa uppnåeliga hälsa, och i viss mån mot samhällsutvecklingen i stort, är hiv/aids-pandemin. Närmare 20 procent i åldersgruppen 15 till 49 år eller drygt 11 procent av hela befolkningen är hiv-positiva. Kvinnor är särskilt drabbade, och då i synnerhet flickor och kvinnor mellan 15 och 24 år. Ungefär 360 000 personer tros avlida av aids eller relaterade sjukdomar under 2007. Det råder oenighet om det faktiska antalet personer som får tillgång till bromsmediciner (från 333 000 till 370 000 enbart genom den offentliga sektorns försorg) och det saknas statistik över hur många som fullföljer medicineringen. Ytterligare ungefär 750 000 personer uppges vara i behov av behandling. Merparten av dem som får behandling är kvinnor.

I mars 2007 antogs en ny nationell strategisk plan för hiv/aids och andra sexuellt överförbara sjukdomar. Planen, som välkomnades av såväl det internationella samfundet som företrädare för det civila samhället, slår fast prioriteringar och mål för perioden fram till och med 2011, däribland en

minskning av nya infektioner med 50 procent och tillhandahållandet av ändamålsenlig behandling, vård och stöd till 80 procent av alla hiv-positiva och deras familjer. Företrädare för regeringen har visat ett tydligare politiskt ledarskap, men budskapet fortsätter att vara otydligt. Genomförandet av planen är förenat med stora utmaningar i form av kapacitets- och personalbrist inom sjukvården, svårigheter med samordning av de många involverade aktörerna samt arbetet för att förändra attityder och beteenden.

12. Rätten till utbildning

Grundlagen garanterar rätten till utbildning och utbildningssektorn uppgår till närmare 20 procent av de statliga utgifterna. Skolplikt råder för barn mellan sju och 15 år och 97 procent av barn i åldern sex till 12 år (och 90 procent av barnen mellan 13 och 18 år) uppges gå i skolan. Samtidigt är avhopp vanligt och det förekommer uppgifter om att upp till 1,2 miljoner barn och ungdomar i skolålder inte deltar i undervisning. Läskunnighet bland personer över 15 år är enligt FN:s utvecklingsprogram (UNDP) drygt 82 procent (81 procent för kvinnor, 84 procent för män), medan motsvarande siffra i kategorin 15 till 24 år är 94 procent (med i princip försumbara skillnader mellan könen, till flickors/kvinnors fördel). Tio procent av befolkningen saknar helt utbildning, men andelen minskar.

Skolavgifter förekommer, liksom kostnader för skoluniform och transporter. Utgångspunkten är att inget barn ska avvisas från skolan på grund av oförmåga att betala, men möjligheten att ansöka om bidrag är förenat med byråkrati och viss skamkänsla. Antalet avgiftsbefriade skolor ökar och sägs nu nå närmare fem miljoner elever.

Samtidigt brottas utbildningssystemet med omfattande problem, inte minst när det gäller kvaliteten på skolgången och kunskapsnivåerna hos eleverna. Det råder stora skillnader mellan fattiga skolor på landsbygden och i *townships* å ena sidan och mer resursstarka dito i och kring städerna å den andra. Utmaningarna inkluderar det stora antalet barn (och lärare) som är smittade eller på andra sätt påverkas av hiv/aids, bristande kvalifikationer hos och engagemang från lärarna, val av undervisningsspråk, långa och osäkra skolvägar, avsaknaden av skolböcker och bristen på infrastruktur i skolorna (2006 saknade t.ex. drygt 1 500 skolor toalett). Särskild uppmärksamhet har riktats mot det utbredda våldet (inklusive sexuellt våld), både mellan elever och av lärare riktat mot eleverna. I protest mot aviserade höjningar av avgifterna vid flera universitet har flera demonstrationer med våldsamma inslag genomförts, under andra halvan av 2007.

13. Rätten till en tillfredsställande levnadsstandard

En av Sydafrikas kanske största utmaningar är respekten av de grundlagsskyddade ekonomiska, sociala och kulturella rättigheterna. Landet placerar sig relativt långt ner i den sammanvägda statistiken: 121:a plats i FN:s utvecklingsindex och 107:e plats i det jämställdhetsrelaterade indexet. Den omfattande hiv/aids-pandemin bedöms vara en av de främsta anledningarna.

Grundlagen och lagstiftningen garanterar varje medborgare ett drägligt liv med grundläggande behov tillgodosedda, men för en stor andel av befolkningen är verkligheten annan. Det finns ingen nationell fattigdomsdefinition (även om en sådan är under utarbetande) och årets sista månader har bjudit på en stundtals infekterad debatt om faktiska levnadsförhållanden, trender och mätmetoder. Regeringens egen bedömning är att drygt 43 procent av befolkningen 2006 levde på mindre än 3 000 kronor om året. Klyftan mellan rika och fattiga ligger kvar på en mycket hög nivå..

Det senaste decenniet har omfattande satsningar gjorts som förbättrat livet för miljontals sydafrikaner och bidragit till att frigöra landet från arvet från apartheid. Cirka 80 procent av hushållen uppges idag ha tillgång till elektricitet för belysning, 88 procent har tillgång till rent vatten och allt fler har acceptabla sanitetsförhållanden. Mellan två och två och en halv miljon bostäder har byggts under det statliga subventioneringsprogrammet. Samtidigt är eftersläpningarna fortfarande stora. Det rapporteras också om att installerade vattenkranar stängs av på grund av utebliven betalning för förbrukning och att det finns liknande fall vad gäller tillgång till elektricitet. Under året har ett stort antal, ibland våldsamma, demonstrationer genomförts över bristen på tillhandahållande av grundläggande tjänster och rättigheter. Misstron mot förtroendevalda lokalpolitiker och reguljära kanaler för medborgarinflytande och påverkan är stor samt frustrationen över att inte kunna sig konsulterad och informerad. .

Socialförsäkringssystemet (inkluderar barn-, vård- och fosterförälderbidrag, bidrag för personer med funktionshinder eller invaliditetsbidrag samt ålderspension) och når mer än tolv miljoner personer, en ökning om mer än 10 procent från föregående år. För många hushåll är socialbidragen den främsta och ofta enda, inkomstkällan. Krav på dokumentation, inklusive födelsebevis och id-handling, innebär svårigheter för vissa berättigade att få sina bidrag. r Kvinnor mellan 15 och 60 år respektive män på 65 år) faller inte inom någon av ovanstående kategorier och det finns i princip inga möjligheter till statliga bidrag, men det förs viss diskussion om införandet av ett allmänt, behovsprövat bidrag.

FN:s specialrapportör för ändamålsenligt boende besökte Sydafrika under 2007 och lovordade då regeringen för det goda grundlagsskyddet och de genuina

ansträngningar som gjorts för att rätta till missförhållanden från apartheidtiden, främja integration och motverka övergrepp. Bland de kvarvarande problemen noterades bristen på instrument för genomförande av befintliga program, de usla förhållandena som råder i tillfälliga bosättningar, där över tio procent av befolkningen bor enligt den senaste undersökningen. Andra utmaningar kopplade till boendet är förekomsten av regelvidriga vräkningar (bland annat i städer och på jordbruksmark), tillkortakommanden i stödet till personer som flyttats samt otillräckliga insatser för personer med särskilda behov. MR-kommissionen har genomfört öppna utfrågningar om vräkningar i relation till rätten till boende. Specialrapportören om tillgång till mat lyfter fram Sydafrikas grundlag som ett gott exempel när det gäller de ekonomiska, sociala och kulturella rättigheterna, inklusive rätten till mat och vatten.

OLIKA GRUPPERS ÅTNJUTANDE AV DE MÄNSKLIGA RÄTTIGHETERNA

14. Kvinnors rättigheter

Förhållandena för de sydafrikanska kvinnorna, i synnerhet svarta och färgade, är i flera fall mer bekymmersamma än för män i motsvarande grupper. Trots grundlagens starka skydd för, och betoning av, jämställdhet och jämlikhet förekommer en utbredd diskriminering av kvinnor och i vissa fall flickor. Sydafrika är i stora delar fortfarande ett patriarkaliskt samhälle med kulturellt och religiöst rotade sedvänjor som bidrar till en relativt stereotyp inställning och en traditionell syn på könsroller. Sexuella trakasserier förekommer. Arbetslösheten för kvinnor är genomgående högre än för män och av de svarta och färgade kvinnor som har anställning arbetar många inom yrken för vilka det inte krävs någon särskild utbildning och med låg månadsinkomst. Kvinnors ställning under den traditionella rätten och i många landsbygdsområden är generellt svag. Grundlagsdomstolen har beslutat att äktenskap och samboförhållanden under traditionell rätt ska ha samma arvsregler som civilrättsliga. Flergiften förekommer, liksom hemgift.

I andra avseenden är Sydafrika något av ett föregångsland. Genom medvetna satsningar och politiska beslut har kvinnors representation och inflytande ökat. Av de 400 ledamöterna i nationalförsamlingen är 133 kvinnor (33 procent) och 267 män (67 procent). Talmannen, vice talmannen, ledaren för oppositionen i parlamentet och landets vicepresident är samtliga kvinnor. Av 48 ministrar och viceministrar är 20 kvinnor och 28 män. Fyra av nio provinser har kvinnliga premiärministrar och på lokal nivå är fördelningen efter det senaste lokalvalet 40 procent kvinnor och 60 procent män, en klar förbättring jämfört med tidigare år. Betydligt sämre ställt är det inom det traditionella ledarskapet. Under året har det förts en debatt kring kvinnors ställning i näringslivet, där representationen är lägre än i den offentliga sfären. Utöver, den genom

grundlagen etablerade, jämställdhetskommisionen finns inom presidentens kontor ett särskilt kontor för samordning av jämställdhetsfrågor.

Flickor och kvinnor över 16 år har laglig rätt till abort fram till vecka 12, varefter särskilt tillstånd krävs. Föräldraledigheten för kvinnor är fyra månader. Mödradödligheten ligger enligt senaste statistiken på 124 av 100 000.

Våldet mot kvinnor och flickor fortsätter att vara mycket omfattande. Under perioden april till september rapporterades nästan 23 000 våldtäkter, många begångna inom ramen för ett förhållande. Mörkertalet i rapporteringen av fysiska och psykiska övergrepp mot framför allt kvinnor, flickor och pojkar är sannolikt mycket högt. Lagstiftningen om våld i hemmet använder en bred definition av övergrepp, som inkluderar sexuella, verbala och ekonomiska trakasserier samt psykisk förnedring. I många fall leder dock polisanmälningar varken till åtal eller dom då de drabbade ofta möts av bristande förståelse och kunskap i sina kontakter med polisen, rättsväsendet och, inte sällan, den egna familjen. Lagen om sexualbrott har ändrats under året, vilket resulterat i en utvidgad definition av våldtäkt (som nu gäller även bl.a. relationer mellan personer av samma kön).

Prostitution är olagligt, men relativt vanligt förekommande. Sydafrika är ett ursprungs-, transiterings- och mottagarland för handel med framför allt kvinnor och flickor för sexuella och andra ändamål. Det saknas tillförlitlig statistik, bland annat då det inte finns någon lagstiftning mot människohandel (förövare döms istället enligt andra brottsrubriceringar). Ett lagförslag lär dock vara under utarbetande. Handel med flickor och pojkar kriminaliseras genom ny lagstiftning på barnområdet, vilken dock ännu inte har trätt i kraft.

15. Barnets rättigheter

Enligt grundlagen har alla barn rätt till mat, säkerhet, utbildning, grundläggande hälso- och sjukvård samt socialhjälp. Barn under 15 år får inte anställas och mellan 15 och 17 år krävs särskilda insatser för att skydda och tillvarata barnets intressen. Detta till trots lever majoriteten av Sydafrikas flickor och pojkar under oroväckande förhållanden präglade av fattigdom, barnaga och andra övergrepp, brister i utbildningssystemet, hiv/aids och en del tvingas arbeta.. Arvet från apartheid slår fortfarande igenom och skillnaderna i möjligheter och villkor för vita och svarta är mycket stora.

Det finns uppgifter om att två tredjedelar av Sydafrikas ungefär 18 miljoner barn lever i hushåll med en total månadsinkomst (inklusive eventuella bidrag) på motsvarande 1 200 kronor eller mindre. Många barn har begränsad tillgång till mat och sanitet. År 2005 fanns enligt uppgift 3,4 miljoner barn som mist en eller båda sina föräldrar och i ett stort antal hushåll är barn familjeöverhuvudet,

samtidigt som de ofta har svårt att hävda sin arvs- och äganderätt efter föräldrarna.

Som på så många andra områden finns varierande statistik när det gäller spädbarnsdödlighet (mellan 48 och 55 av 1 000 barn) och barnadödlighet (mellan 58 upp till drygt 100 av 1000 barn). FN:s barnfond UNICEF har under året uttryckt stor oro över den negativa trenden där Sydafrika, framför allt på grund av hiv/aids-pandemin, är ett av de få länder som haft en stigande barnadödlighet sedan mitten av nittioalet. Drygt tio procent av alla dödsfall i landet sker i ålderskategorin upp till fem år.

Det behovsprövade socialförsäkringsskyddet inkluderar barnbidrag för barn upp till 14 år (200 kronor per barn och månad), ersättning till fosterföräldrar (620 kronor per månad) samt för vård av barn med funktionshinder (870 kronor per månad). Det finns behovsberättigade som inte får tillgång till sina bidrag, bland annat på grund av bristande dokumentation och information. Av dem som nås av barnbidraget, som ofta delas av ett flertal individer, uppskattar regeringen att närmare 60 procent ändå lever under svåra omständigheter. Det pågår en diskussion om att höja barnbidragsåldern.

Barn fortsätter att vara särskilt utsatta för våldsbrott och sexuella övergrepp och ungefär 40 procent av de rapporterade våldtäkterna begås mot barn (framför allt mot flickor). Det finns också uppgifter om att förövarna inte sällan själva är barn eller ungdomar. Barnaga är genom lag avskaffat i skolan och andra offentliga inrättningar, men är fortfarande vanligt förekommande. En ny tilläggslagstiftning på barnområdet har antagits efter intensiv debatt, inte minst kring den nu strukna paragrafen om förbud mot barnaga i hemmet. Lagen, som kan väntas träda ikraft under 2008, har välkomnats som ett instrument för bland annat förstärkt rätt till skydd och omvårdnad. Behandlingen av tilläggslagstiftning för rättsväsendets hantering av barn fortgår. Väl antagen väntas den bland annat innebära att straffmyndighetsåldern höjs från sju till tio år. Enligt hittillsvarande rättspraxis kan barn upp till 14 år enbart ställas till svars för sina handlingar om det kan visas att barnet har tillräcklig mognad. I oktober 2007 satt närmare 2 100 barn under 18 år (fyra barn under 14 år) i fängelse, varav nästan 1 200 i väntan på rättegång. Medan de som dömts i allt högre grad placeras på separata institutioner tvingas de som är frihetsberövade i avvaktan på rättegång ofta - och i strid med regelverket - dela utrymme med vuxna, vilket bland annat resulterar i allvarliga risker för övergrepp.

Sexuellt utnyttjande av barn är förbjuden, men handel med barn för bland annat sexuella ändamål förekommer. Flickor är den mest utsatta gruppen, men också pojkar drabbas. Omskärkelse förekommer inom vissa grupper och leder inte sällan till allvarliga skador eller ibland även till dödsfall.) I vissa områden på

landsbygden förekommer fortfarande könsstympning av flickor, dock i begränsad omfattning.

Inom presidentkansliet finns en enhet för frågor som rör barns rättigheter. Kontoret kritiserats dock stundtals av bland andra företrädare för det civila samhället. Även den särskilda ungdomskommissionen, vars uppdrag inkluderar genomförande av vissa ungdomsprogram samt bevakning lagstiftningsbehov och efterlevnaden av internationella förpliktelser, har varit föremål för kritik. Det finns ett antal enskilda organisationer som arbetar för att främja och stärka respekten för barnets rättigheter.

16. Rättigheter för personer som tillhör nationella, etniska, språkliga och religiösa minoriteter samt urfolk

Sydafrika har sex större folkgrupper (San-folken, Nama-samhällena, Griqua och Khoisan) som betecknar sig som urfolk, även om grundlagen inte ger dem någon officiell status som sådana. De har i princip samma rättigheter och tillgång till grundläggande sociala tjänster men tenderar att bli marginaliserade, bland annat då de ofta tillhör de fattigare delarna av samhället. Den särskilda kommissionen för främjandet och skyddet av kulturella, religiösa och språkliga gruppers rättigheter ses av många som svag. FN:s specialrapportör för urfolk har efter sitt besök 2005 rekommenderat att urfolk erkänns officiellt i grundlagen, att Sydafrika ratificerar ILO-konvention 169 om ur- och stamfolk, att en särskild översyn görs av urfolkens landkrav och landrättigheter samt att det utvecklas särskilda indikatorer för dessa gruppers utveckling.

Den sydafrikanska MR-kommissionen har i en skuggrapport riktat kritik mot att landets rapportering till konventionen om avskaffandet av alla former av rasdiskriminering (CERD) varit ofullständig och i delar inaktuell. SAHRC pekar också på förekomsten av främlingsfientlighet gentemot framför allt personer från andra afrikanska länder. Problemen återfinns både bland allmänheten och bland myndigheter och andra offentliga institutioner. Flera attitydundersökningar stärker denna bild som underblåses av att medierna ibland rapporterar med rasistiska förtecken, särskilt i fråga om brottslighet och tillgång till sysselsättning.

Det bedöms inte föreligga någon egentlig risk för diskriminering på grund av religion eller trosinriktning.

17. Diskriminering på grund av sexuell läggning eller könsidentitet

Grundlagen förbjuder diskriminering på grund av kön och sexuell läggning, och homosexuella har rätt att ingå partnerskap och att adoptera, men det finns en relativt utbredd homofobi i stora delar av landet. Ett antal organisationer

arbetar med genusfrågor, könsrelaterat våld och rättigheter för bland andra homo-, bi- och transsexuella. I slutet av 2006 antogs en ny lag som ger par oavsett sexuell läggning möjlighet att ingå partnerskap eller äktenskap (borgerligt eller kyrkligt). Lagstiftningen föregicks av intensiv debatt, demonstrationer och andra protestyttringar mot homosexuella. Under de senaste åren har ett antal våldsbrott mot lesbiska kvinnor uppmärksammats och specialrapportören om våld mot kvinnor har uttryckt sin oro över dessa fall, som inte enbart kan ses som enskilda incidenter.

18. Flyktingars rättigheter

Enligt FN:s flyktingorgan UNHCR finns idag runt 37 000 flyktingar (från framför all DR Kongo och Somalia) och 137 000 asylsökande (merparten från Zimbabwe och DRK) i Sydafrika. Landet har att därtill att hantera ett ökande antal ekonomiska migranter samt personer som av andra anledningar och ibland på olaglig väg söker sig in från framför allt grannländerna. Det saknas tillförlitlig statistik över den olagliga invandringen.

Den stora bredden av flyktingar och motiv för asyl försvårar en ändamålsenlig handläggning av statusbestämning, en situation som förstärks av kompetensbrist, underbemanning och fall av korruption. Det finns uppskattningsvis 110 000 asylsökande som väntar på avgörande och siffran väntas stiga till följd av det ökande antalet nyinkomna ärenden. Inrikesdepartementet får kritik för godtycklig hantering och brister i mottagarprocedurer. Förhållandena på landets förläggningar för asylsökanden och flyktingar är ofta undermåliga. En av landets högre domstolar har förklarat procedurerna vid två stora mottagarförläggningar som grundlagsvidriga. Det förekommer rapporter om att asylsökanden och flyktingar utan nödvändig dokumentation trakasseras av polis, liksom om att frihetsberövande och deportering inte sker i enlighet med regelverket. Flera organisationer har fortsatt att rikta uppmärksamhet mot svåra förhållanden för, våldsamma övergrepp mot, och i många fall deportering av det stora antalet personer från Zimbabwe som söker sig till Sydafrika. En annan grupp som identifierats som särskilt utsatt med ett svagt skydd är migrantarbetare.

Ansvariga myndigheter sägs vidta åtgärder för att komma till rätta med problemen, men den bekymmersamma situationen lyfts av flera organisationer fram som en av de större utmaningarna för den sydafrikanska regeringen och respekten för de mänskliga rättigheterna.

19. Funktionshindrades rättigheter

Ungefär fyra procent av landets befolkning har någon form av funktionshinder (framförallt i form av nedsatt rörelseförmåga). Exkluderingen av personer med

funktionshinder har varit omfattande, men idag finns en medvetenhet och uttalad politik för att öka dessa personers representation och deltagande inom alla samhällsområden. Kännedomen om dessa rättigheter, liksom om den lagstadgade skyldigheten att till exempel säkerställa tillträde till byggnader, är låg. Barn och ungdomar med funktionshinder eller särskilda behov får inte alltid det stöd de behöver från utbildningsväsendet.

Grundlagen förbjuder diskriminering på grund av funktionshinder, men en majoritet uppges fortfarande vara utestängda från arbetsmarknaden trots regeringens försök att tillförsäkra deras rättigheter inom alla statsfinansierade projekt. Utvecklingen mot målet att två procent av de offentliganställda ska vara personer med funktionshinder går mycket långsamt, och det senaste året till och med bakåt.

I presidentkansliet finns ett kontor för samordning i bl.a. lagstiftningsfrågor och övervakning av efterlevnaden av policybeslut.

ÖVRIGT

20. Frivilligorganisationers arbete för mänskliga rättigheter

Det civila samhället är livskraftigt och lämnar tydliga avtryck i den offentliga debatten, liksom i det konkreta arbetet för att främja respekten för de mänskliga rättigheterna. Ett stort antal oberoende nationella och internationella enskilda organisationer verkar i landet och många universitet har MR- och folkrättsinstitutioner. De mindre samhällsbaserade organisationerna spelar centrala roller för att erbjuda grundläggande tjänster till fattigare medborgare. Vid sidan av de organiserade aktörerna finns flera mer eller mindre löst sammansatta nätverk och protesterörelser. Flera enskilda organisationerna är medlemmar av paraplyorganisationen South African NGO Council (SANGOCO).

Regeringen har ett antal olika samverkansorgan för dialog med det civila samhället, men dessa får stundom kritik för att inte utgöra verkliga mekanismer för inflytande och samverkan. Samtidigt utgör de enskilda organisationerna en av de viktigare drivkrafterna för att flytta fram positionerna och kräva ett tydligare ledarskap i kampen mot hiv/aids. Det har riktats kritik mot den regeringens arbete med granskningen av Sydafrika inom NEPAD (African Peer Review Mechanism), för att inte i tillräcklig utsträckning inkludera företrädare för civilsamhället. Flera organisationer uttrycker också oro över regeringens ibland negativa hållning till de delar av det civila samhället som genom demonstrationer och andra aktiviteter riktar kritik mot politiken och dess genomförande.

Det råder generellt relativt goda förutsättningar för enskilda organisationer och andra icke-statliga aktörer att bedriva verksamhet och skapa opinion. På senare tid har de ekonomiska förutsättningarna för vissa organisationer dock försämrats, då biståndsgivare ofta väljer att samarbeta direkt med regeringen eller drar tillbaka sitt stöd till förmån för andra länder.

21. Internationella och svenska insatser på området mänskliga rättigheter

Ett stort antal FN-organ med mandat som rör de mänskliga rättigheterna verkar i Sydafrika. Det gemensamma ramverket för FN:s utvecklingssamarbete för perioden 2007 till 2014 prioriterar insatser för fattigdomsbekämpning och samhällsutveckling som ska komma hela befolkningen till del. Ramverket bygger på regeringens egna prioriteringar för den aktuella perioden. FN:s högkommissarie för mänskliga rättigheter har ett regionalt kontor för södra Afrika i Pretoria och FN:s flyktinghögkommissariat samarbetar med regeringen för att genom bl.a. utbildning och kapacitetsstärkande förbättra mottagarprocedurer. EU-kommissionen och flertalet medlemsstater har program till stöd för demokrati och mänskliga rättigheter.

Det svenska bilaterala utvecklingssamarbetet (100 miljoner kronor år 2007) ska bidra till att bekämpa fattigdom genom att bl.a. främja demokrati och god samhällsstyrning, bekämpa hiv/aids samt bidra till fred, säkerhet och samarbete i regionen. Svenska bidrag har lämnats till insatser för att förebygga hiv/aids och ge stöd till personer som är infekterade eller på andra sätt drabbade, stödja regeringens arbete för kvinnors deltagande i samhället och för att utarbeta en särskild lagstiftning för barn. Dessutom har svenska bidrag lämnats till att utbilda poliskåren, motverka könsbaserat våld och främja yttrandefriheten genom kulturinsatser, liksom till andra områden av relevans för de mänskliga rättigheterna. Flera svenska och svenskfinansierade enskilda organisationer finns på plats i landet och bedriver påverkansarbete och projekt inom områden som barnets rättigheter och rätten till en tillfredsställande levnadsstandard. Också inom det bredare samarbetet mellan Sydafrika och Sverige, manifesterat genom en binationell kommission, behandlas frågor av relevans för främjandet av de mänskliga rättigheterna, såsom hälsa, sysselsättning och utbildning, samt ekonomisk och social utveckling.